

TEV
BŪS
ČETRI
VĪRI

Sandra Kalniete

TEV
BŪS
ČETRI
VĪRI

Sandra Kalniete



821.174-31
Ka 280

Vāka dizaina autore **Natālija Kugajevska**

Vāka noformējumā izmantota autorens fotogrāfija
un attēls no © 95C/pixabay

Sandra Kalniete

TEV BŪS ČETRI VĪRI

Apgāda vadītāja *Vija Kilbloka*
Projekta vadītāja *Bārbala Simsons*
Redaktore *Zaiga Lasenberga*
Mākslinieciskā redaktore *Inguna Kļava Švanka*

Apgāds Zvaigzne ABC, SIA, K. Valdemāra ielā 6,
Rīgā, LV-1010. Red. nr. L-4189.
Jelgavas tipogrāfija

Šis ir ar autortiesībām aizsargāts darbs. Darba reproducēšana
vai jebkāda cita neatļauta izmantošana ir autortiesību pārkāpums.
Par autortiesību pārkāpšanu ir paredzēta atbildība Krimināllikuma 148. pantā.

© Sandra Kalniete, 2021

© Literārā apdare, izdevums, mākslinieciskais noformējums,

Apgāds Zvaigzne ABC, 2021

ISBN 978-9934-0-9643-3

Pravietojums	7
Dzimšanas vieta – Pervomaiskas sādža	10
Hercogiene Anna un Edvards	15
Pazudusī meita...	47
Es neesmu Kristīne	80
Trigve	120
Bagāta zviedra sieva	156
Mantojums	209
Mammu, man vēl ir laiks	240
Līdz nāve mūs šķirs	267
Nenāc, vēl ne	301
Mana ģimene	303

PRAVIETOJUMS

Man bija 17 gadu, kad kāda vieda, veca sieva man pareģoja nākotni: “Tev būs četri vīri un trīs bērni. Viens nedzimīs, otrs – dzimīs un mirīs, bet trešais nomirīs jaunīns. Un tu pati radībās tā kā mirīsi, tā kā nemirīsi.” Diezgan apstulbinoši jaunai meitenei, kas dzīvo savas pirmās mīlestības reibumā. Ko viņa tur stāsta?! Kādi vīri un kādi bērni, ja man ir mans Edvards? Taču veči bija pazīstamas pareģes reputācija, ka viņas teiktais, arī visneticamākās lietas, piepildoties. To zināja mana omīte Zelma, kura kopā ar zintnieci vairākus mēnešus gulēja blakus gultās slimnīcas istabā un bija saklausījusies dažnedažādus stāstus par pareģes brīnumainajām un pārdabiskajām spējām. Tā bija omīte, kas tik ļoti gribēja uzzināt savas mīlotās un vienīgās mazmeitas nākotni, ka izlūdzās, lai viedā sieva ieskatās manā plaukstā.

Noklausījusies dīvaino pareģojumu, es gan braši sapurināju savus garos matus un neticīgi pasmejtos, tomēr sirds dziļumos ieskribinājās bailes. Ja nu mani tiešām gaida tāda baisa nākotne? Mīrušie bērni un pašas nāve tobrīd gan nelikās tas briesmīgākais. Daudz vairāk mani uztrauca četri vīri – tad jau iznāk, ka es nepalikšu kopā ar Edvardu! Tas likās tik šausmīgi un tik neiespējami, it

kā pasaule ap mani sabruktu. Es tik ļoti viņu mīlēju! Viņš bija mana saule un mēness, debesis un mākoņi! Viss! Viņa dēļ es ietu uz pasaules galu un bristu dubļu dubļus. Es biju salasījusies lielos mīlas stāstus par Turaidas Rozi, Tristanu un Izoldi, Annu Kareņinu. Arī es gribēju būt Blaumaņa Kristīne, kura sevi ziedoja, lai glābtu no pazušanas mīļoto Edgaru. Vai Izolde, kas izturēja pārbaudījumu pārbaudījumus, lai pēc tiem mirtu skumjās par zaudēto Tristanu. Mana mīlestība uz Edvardu bija tikpat pašai dziedzīga, un tikai nāve mūs varētu šķirt.

Šo večas pravietojumu atcerējos kādā rītā pēc četrdesmit pieciem gadiem. Es apslimusi snauduļoju gultā, un manas domas klejoja pa aizvadītās dzīves līkločiem tramīgā apjautā par to lielo, nenovēršamo un melno, kas kā ēna jau vīdēja pie horizonta. Sevī gan ironizēju, ka pagaidām vēl katru otro teikumu nesāku ar “Atceros, kā es...” vai “Kad es būšu mirusi”, kā to pēdējos gados pirms aiziešanas viņšaulē bieži piesauca mana mīļā nu jau mirusī draudzene Elga. Tas posms man vēl bija priekšā, bet pirmās pazīmes jau bija. Atmiņu ainas, arī visaizmirstākās un dīvainākās, mēdza uznirt apziņā visnegaidītākajos brīžos un bez jebkāda loģiska izskaidrojuma arvien biežāk. Īpaši tad, ja nebiju pārņemta ar darbu vai apsēsta ar kādu ieceri. Galva man vēl arvien zuzēja no grandioziem plāniem, kuru īstenošanai būtu vajadzīgi trīs mūži. Ikreiz, kad sadomājos, satrakojos, sasapņojos, – acis spīd, vaigi sasarkuši, jau mēdzu pati sevi piebremzēt, atgādinot, ka man labākajā gadījumā atlikuši vēl desmit aktīvi dzīves gadi. Pietaupies, citādi nepietiks enerģijas un spēka, lai ar analizēm pie ārstiem

izstaigātu. Tomēr idejas vēl arvien mēdzu pierakstīt savā aipadā, kur man bija iekrājies garum garais saraksts.

Pēkšņi iztrūkos no savas slimīgās snaudas un nežēlīgā skaidrībā ieraudzīju, ka zintnieces pravietojums ir piepildījies! Biju precējusies ceturto reizi, un neviena no manis ieņemtajiem trim bērniem vairs nebija šajā saulē. Tāda kā auksta dvesma pieskarās sejai un pārskrēja mugurai. Nekad, pat vislielākajos pārbaudījumos un dziļākās bezcerības brīžos, nebiju atcerējusies šo pareģojumu. Kāpēc tas par sevi atgādina tieši tagad, pēc tik daudziem gadiem? Vai tiešām tā būtu zīme, ka laiks sakopt savu māju, jo tāls ceļš priekšā?

Lai kā pūlējos šo vēsti nobēdzināt apziņas tālākajos nostūros, tā atkal un atkal atgriezās, līdz beidzot sev teicu: "Jā, man ir jāsakopj sava māja. Kā Marija Madaļa es esmu daudz grēkojusi un daudz mīlējusi." Mana dzīve ir bijusi tik spilgta un ar tik asiem pagriezieniem bagāta, ka brīžiem pašai šķiet neticami: tas viss noticis ar mani, to esmu piedzīvojusi, pārdzīvojusi, pieredzējusi un, kas šķiet vēl neaptveramāk, – arī izturējusi. Zaudējusi mīloto vīru, dēlu, vecākus, Sibīrijas nebrīvībā dzimusi, nolemta dzīvei padomju melīgajā aprobežotībā, ar angļu valodas palīdzību izskribinājusi Dzelzs priekškarā šķirbu uz pasauli, ar mīlestības spēku izlauzusies no padomijas, pēc traģēdijas uzņemta miljonu impērijas vadībā – tā trīsdesmit piecos vārdos varētu rezumēt manu, Indras Tārandes, dzīvesstāstu.

DZIMŠANAS VIETA – PERVOMAISKAS SĀDŽA

1951. gada rudenī, kad tālajā Sibīrijas sādžā Pervomaiskajā ieraudzīju pasauli, mani vecāki Juris un Austra bija apreibuši aiz laimes. Taču šis reibonis ilga tikai pāris nedēļu, līdz vietējais čekas komandants tēvam apvaicājās, kad viņš nāksot reģistrēt meitu izsūtīto uzskaites sarakstā. Šis jautājums tēvu atsvieda atpakaļ izsūtījuma skaudrajā īstenībā, kuru mani vecāki, bērniņu gaidot, nebija apzinājušies, – ne tikai viņi, bet arī viņu meita no dzimšanas brīža bija beztiesīga izsūtītā. Uz mūžu, bez tiesībām atgriezties Latvijā. Vecāki nolēma, ka vairāk vergu viņi pasaulē nelaidīs. Es gan neko nejutu no vecāku pašsaustīšanās. Gozējos viņu un omītes Zelmas mīlestībā un augu droša, pašpārlicināta un īpaši dzīvelīga. Pilnīgā patvēruma un drošības izjūta, ko vecāki man sniedza, ir lielākā dāvana, ko esmu dzīvē saņēmusi. Viņi, varbūt paši to neapzinoties, manī ir ielikuši drošu garu, stingru mugurkaulu, kas mani izvadījis caur dzīves pārbaudījumiem un palīdzējis piecelties pēc kārtējā kritiena vai trieciena.

Vecākiem nenācās sevi ilgi šaustīt, jo notika kārtējais negaidītais likteņa pagrieziena punkts. Staļins nomira, un

izsūtītos pamazām sāka laist mājās. Nekādu skaidru kroņa ziņu nebija. Tikai nostāsti, ka tur, kaut kur, pienākusi brīvvališana un Kalniņi vai Bērziņi jau krāmē mantas. Šīs ziņas bija tik satraucošas, ka, tiklīdz kāds kaut ko uzzināja, tā tūlīt steidza stāstīt tālāk. Un tā no mutes mutē, no mājas uz māju. Nekad pie mums nebija nākuši tik daudz ciemiņu, un tas man ļoti patika. Izskatījās noslēpumaini – vispirms priekšnamā ievēlās balts garaiņu mutulis. Tad no tā izkūņojās kāda no sādžas latvietēm. Vispirms nometa lielo lakatu, tad novilkta vaļenkus un pufaiku. Viešņa pieklājības pēc drusciņ pakaitējās ar mani, reizēm pat iedeva kādu gardumu un tad par mani aizmirsā.

Gandrīz katru vakaru pieaugušie sēdēja, galvas kopā sabāzuši, un sačukstējās. Man jau bija četri gadi, es tekoši runāju un biju liela pļāpa, un vecāki baidījās, ka “tas bērns ar savu buldurēšanu piesauks nelaimi uz mūsu galvas”. Cik tur vajadzēja, un cerība par atgriešanos Latvijā tiks atņemta! Liks sapakot mantas un aizsūtīs vēl tālāk, aiz polārā loka. Vai gan tas vēl nesen nebija piedzīvots, kad Maldu un Šteinmaņa kundzi par pretvalstiskām runām notiesāja uz mūža ieslodzījumu un aizsūtīja uz nometni aiz polārā loka? Vecās bija triekušas pirtī par angļiem un amerikāņiem, kas nāks glābt, un “tā stučītāja Mūrmaņu Ainīte bija pienesusi burtiem”, omīte nošņāca. Vēlāk, jau pieaugusi, painteresējos, kā cēlies šis dīvainais čekas apzīmējums – burti. Omīte paskaidroja, ka tā viņas vecāki saukuši cara laikos valdīšanas jeb kroņa māju, kur viss kā pa burtiem jāizstāsta.

Kādu laiku es spēlējos savā nodabā, kā man bija no-
teikts, bet tad lēnām šļūcu tuvāk pieaugušo pagrieztajām
mugurām un uzmanīgi klausījos. Daudz ko vairs neatce-
ros, bet Mūrmaņu Ainītes vārds manā atmiņā iegravēts
uz mūžu. Pēc omītes teiktā sapratu, kāpēc pret viņu
izturējās citādi nekā pret pārējiem sādžas latviešiem. To
biju novērojusi, jo viņa mēdza nākt arī uz mūsu mājām.
Mamma un vecmāmiņa ar viņu runājās, bet šajās runās
pietrūka sirsnības, un, kad Ainīte neredzēja, laiku pa
laikam mamma un omīte tā dīvaini saskatījās. Tomēr,
kā jau klājās, pasniedza karstu zaftes ūdeni, bet, tiklīdz
Ainīte aizgāja, tā mamma ar lielu švunku berza krūzīti,
no kuras nodevēja bija dzērusi.

Kad Ainīte nākamreiz atnāca uz mūsmāju, es neparko
nenācu ar viņu sveicināties. Beidzot mamma mani pie-
vilka klāt, taču es roku paslēpu aiz muguras. Lielās
dusmās par briesmām, kas no viņas draudēja vecākiem
un omītei, es viņai no visa spēka iespēru. Ainīte sāka
raudāt. Mamma uz mani kļiedza, omīte saknieba lūpas
un dusmīgi izvalbīja acis. Man lika atvainoties. Es tie-
pos, līdz omīte mani pierunāja. Visa šī trača laikā Ainīte
turpināja raudāt arvien skaļāk. Tagad saprotu, ka viņa
raudāja aiz izmisuma, jo mans kājas spēriens atgādināja
pašas kaunu, ko viņa diendienā nesa. Droši vien, glābjot
savējos, viņa bija piekritusi sadarboties ar burtiem un
patī sevi par to nicināja. Omīte Ainīti mierināja, pat izlika
kādu pasjansa kārtu, lai pateiktu kaut ko cerīgu par
nākotni. Kad Ainīte aizgāja, mamma mani nopēra par
nepieklājīgo uzvedību. Es brēcu pilnā kaklā par nodarīto
netaisnību. Stāvēju kaktā, šņukstēju un nesapratu, kā

mamma un omīte ar tādu nodevēju var laipni runāt un tā vietā, lai ieštaukātu Ainīti, mamma noper mani.

Vasarā un rudenī sādža sāka tukšoties. Cita pēc citas aizbrauca izsūtīto latviešu, moldāvu un igauņu ģimenes. Mēs un vācietis Štrumfs ar kundzi bijām palikuši pēdējie.

Togad Ziemassvētki bija drūmi. Omīte man bija iemācījusi skaistus dzejolišus, kurus lepni skaitīju pie eglītes. Sagaidīju sajūsminātas uzslavas kā jau ikreiz, kad biju izrādījusi savas gudrības. Šoreiz mamma nepriecājās, bet raudāja. Viņa mani strauji apskāva un cieši piespieda sev klāt. Viņa glaudīja man galvu un murmināja: “Manu kunkulīti, manu mazo kunkulīti.” Tēvs piecēlās no taburetēs, apskāva mūs abas un čukstēja: “Austriņ, nevajag. Gan arī tu saņemsi atļauju. Mēs nebrauksim bez tevis.” Viņš paņēma mani klēpī un piesmakušā balsī sāka dziedāt “Klusa nakts, svēta nakts”. Arī omīte dziedāja. Viena mamma turpināja šņukstēt.

Toreiz es nezināju, ka tēvs un vecmāmiņa jau pirms Ziemassvētkiem bija saņēmuši brīvīšanas papīrus. Mamma vēl arvien gaidīja atbildi uz lūgumu atbrīvot viņu no piespiedu izsūtījuma. Viņa Sibīrijā bija piedzīvojusi tik daudz neizskaidrojamas cietsirdības – kā šķir vīrus no sievietēm, kā atņemt bērnus vecākiem. Redzot aizbraucam citus 1941. gada 14. jūnijā izsūtītos, bija pārliecināta, ka tieši viņai būs lemts palikt. Mamma sevī bija izlēmusi, ja notiek ļaunākais, tad tēvam un omītei noteikti jābrauc. “Es taču negribēju, ka mans mazais kunkulītis izaug par krievušķu. Tev bija jādzīvo Latvijā. Jāēd no

skaistiem traukiem un jāvalkā skaistas kleitas.” Man vēl tagad šermuļi pārskrien pār muguru, pieļaujot domu, ka mana skaistā mammīte būtu palikusi viena tur, Sibīrijas sniegos. Lai tik viņas bērns būtu glābts no šīs katorgas!

Es spilgti atceros dienu, kad mamma saņēma brīvlaišanas papīru. Viņa ietraucās istabā, paķēra mani un sāka griezties. Viņa noklāja manu seju ar skūpstiem, tad atlieca galvu un tā, ka man aizkrita ausis, kļiedza: “Es esmu brīva! Brīva!” Bija 1957. gada 5. janvāris. Rīgā mēs atgriezāmies 1957. gada 31. maijā. Manai mammai Austrai, tēvam Jurim un omītei Zelmai izsūtījums bija paņēmis septiņpadsmit dzīves gadus. Man bija pieci gadi un septiņi mēneši. Visu turpmāko dzīvi manā dzimšanas aplicībā ir rakstīts: dzimšanas vieta – Tomskas apgabals, Asinas rajons, Pervomaiskas sādža, nevis Latvija, kur man bija tiesības piedzimt un kur es tik ļoti būtu gribējusi piedzimt.